

Kaltevalla pinnalla

Kun ajattelen kriitikon jääviyttä, mieleeni tulee liukas, kalteva pinta. Kuvittelen, että jossakin sen huipulla häämöttää saavuttamaton riippumattomuus ja arviointikyvyn tahraton kirkkaus. Mitä alemmas pinnalla liukuu, sitä enemmän matkalla tarttuu mukaan kaikenlaista – uusia ihmisiä, erilaisia työ- ja luottamustehtäviä. Taidekentällä aktiivisesti toimimalla tahriintuu monella tavalla, mutta samalla ymmärrys lisääntyy.

Kun aloin kirjoittaa kuvataiteesta, tulin tälle kotimaiselle ja todella Helsinki-keskeiselle kentälle aika puskista. Tunsin taiteen historiaa ja teoriaa mutta en sen tekijöitä. Katselin ympärilleni ihmeissäni ja monella tavalla ulkopuolelta. Se, että opin pikkuhiljaa hahmottamaan yhteyksiä ja tuntemaan ihmisiä, herätti myös pohtimaan painavammin kriitikon vastuuta, valtaa ja erilaisia sidoksia.

Kuten Suomen arvostelijain liiton vuonna 2021 koaamissa ”Kritiikin eettisissä ohjeissa” todetaan, ”[k]riitikon tulee tunnistaa oma jääviytensä, eikä kritiikin tule hyödyttää kriitikkoa tai hänen lähipiiriään taloudellisesti tai muutoin tuoda kriitikolle henkilökohtaista hyötyä”¹. Usein jääviys on omantunnonkysymys, ja kriitikon tulisi ymmärtää jäävätä itse itsensä. Haluan uskoa, että arviointikyvyn tarkkuus ja valpas omatunto ovat osa kriitikon(kin) ammattitaitoa ja -uskottavuutta. Silti kaipaisin käytäntöihin ja alalle sekä enemmän läpinäkyvyyttä että laajempaa keskustelua aiheesta.

Jääviydestä keskusteltaessa keskitytään usein kriitikoiden ja taiteilijoiden välisiin suhteisiin, jotka eivät saisi olla liian läheiset, ettei arvostelukyky sumennu. Omalla kohdallani yhtä kinkkisiä voivat olla museoiden, gallerioiden ja erilaisten organisaatioiden työntekijät. Kirjoittajaksi ja kriitikoksi kasvaessani olen nimittäin aiemmin työskennellyt museoissa ja gallerioissa viestinnän ja näyttelytuotannon parissa. Se on aiheuttanut päänvaivaa sen suhteen, missä määrin olen voinut olla itsenäinen toimija taidekriitikkona ja millaisia sidoksia tai jääviyksiä mistäkin muodostuu. Samalla koen kuitenkin, että se on auttanut hahmottamaan paremmin alaa, erilaisten toimijuuksien limittymistä ja risteämistä sekä erityisesti sitä usein näkymättömäksi jäävää työmäärää, mitä esimerkiksi näyttelyt valmistuakseen vaativat.

Omalla kohdallani jääviys on liittynyt henkilökoh- taisten tai lähipiirin hyötyjen sijaan roolien tai tehtävien päällekkäisyyden välttämiseen ja ollut luonteeltaan väliaikainen varoaika. Konkreettisesti olen tällä tavalla jäävännyt itseni esimerkiksi tilanteissa, joissa olen toiminut oppinäytetöiden tarkastajana, ostanut teoksen näyttelystä, kirjoittanut katalogitekstin tai työskennellyt aiemmin

jossakin galleriassa tai museossa. En voi olla varma, onko omatuntooni luottamista, mutta toistaiseksi se ei ole kol- kutellut. Sen hiljentämiseen erinomaisen hyvä konsti on toki myös konsultoida mahdollisimman matalalla kynnyk- sellä kollegoja ja toimituksia, joiden julkaisuihin kirjoittaa.

Kriitikoksi ei muodostuta tyhjiössä. Kuten Vesa Rantama ja Maaria Ylikangas luonnehtivat *Nuoressa Voi- massa* julkaistussa tekstissään ”Ohjeita kriitikolle!”:

”Kriitikko on aina partikulaari, ja havaintonsa, kokemuk- sensa ja ajattelutapansa summa. Kaikkia näitä voi työstää, niitä voi törmäyttää ja niihin voi vaikuttaa – eikä mitään niistä voi erottaa sinusta. Kun joku esittää paljon käytetyn argumentin siitä, että kriitikko tuhoaa tunneissa sen, mitä joku on tehnyt vuosia, voit todeta, että itse asiassa krii- tikko on käyttänyt siihen koko elämänsä.”²

Kriitikko ei tietenkään ole mikään erehtymätön asian- tuntija vaan ihminen, joka menee näyttelyyn aina omien ennako-odotusten ja oman taustansa kanssa. Mukana kulkee kaikki nähty ja eletty, siihen mennessä karttunut osaaminen ja myös arvomaailma. Tämä ulottuu väistä- mättä jossakin määrin myös tekstiin saakka, vaikka kir- joittajaa pyrittäisiin häivyttämään epämääräisillä passiivi- muodoilla tai sanomalla ”katsoja” yksikön ensimmäisen persoonan sijaan.

Toivoisin, että kritiikkiä julkaistaisiin enemmän, erilaisilla alustoilla, ja että se olisi moniäänisempää. Se tekee kritiikistä terävämpää, syvällisempää ja moni- muotoisempaa, sillä keskustelu vie ajattelua eteenpäin, avaa uusia väyliä ja tarkentaa katsetta. Moninaisuudessa myöskään yksittäisen tekstin painoarvo ei käy kohtuut- tomaksi.

Kun kirjoitan, olen yksin omien taitojeni, riittä- mättömyteni, ajatusteni, arvostelukykyeni ja affektieni kanssa. Ja toisaalta olen vähiten yksin mitä voin kuvitella. Olen yhteydessä itseeni, teoksiin, taiteilijaan, muihin tai- teilijoihin ja teoksiin, ajattelijoihin, läheisiini, vieraisiin ihmisiin, ihmisyyteen, toislajisiin ja koko maailmaan. Kirjoittaminen on tapani ajatella, kommunikoida ja olla. Haluan vaalia sitä myös pysyttelemällä pystyssä seikkail- lessani kaltevalla ja liukkaalla pinnalla, kriitikon polulla.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Suomen arvostelijain liitto, ”Kritiikin eettiset ohjeet”. *Kritiikin uutiset* 14.11.2020. Verkossa: [kritiikinuutiset.fi/2020/11/14/sarv-julkaisee-kritiikin-eettiset-ohjeet/](https://www.kritiikinuutiset.fi/2020/11/14/sarv-julkaisee-kritiikin-eettiset-ohjeet/)
- 2 Vesa Rantama ja Maaria Ylikangas: ”Ohjeita kriitikolle”. *Nuori Voima* 8.10.2020. Verkossa: [nuorivoima.fi/lue/blogi/ohjeita-kriitikoille](https://www.nuorivoima.fi/lue/blogi/ohjeita-kriitikoille)